

Fællesskabets skole

Folkeskolen – den vigtigste samfundsinstitution

Sektron til Folkeskolen nr. 39 · 2000

Danmarks Lærerforening

Demokrati vindes ikke én gang for alle. Det skal læres og udvikles i hver generation

Folkeskolen – den vigtigste samfundsinstitution

Folkeskolen er til debat – som altid. Skolen er et resultat af næsten 200 års demokratisk udvikling og er altså ikke bestemt af naturkræfter.

Folkeskolens udvikling er vi alle med til at afgøre. Det kræver, at vi træffer nogle valg. Folkeskolens fremtid må ikke afgøres af tilfældigheder, fordi vi lader stå til og undlader at tage de nødvendige diskussioner.

Hvad ønsker vi, at der skal ske med folkeskolen som samfundsinstitution?

Tre mulige udviklingsretninger tegner sig:

- *Nedlæggelse af folkeskolen som en national, fælles grundskole*
Den erstattes af helt lokalt besluttede tilbud, eventuelt fulgt op med privatiseringer.
Forskellene i samfundet vil blive større.
- *Nedprioritering af folkeskolen*
Det vil reelt føre til, at den offentlige skole bliver for de ressourcetsvage, så polariseringen i samfundet bliver øget.
- *En bevidst satsning på folkeskolen som den nationale grundskole*
Folkeskolen vil bevare sin vitale værdi for samfundets fællesskab – og dermed samtidig for den enkelte.

Folkeskolen skal sikre, at den kommende generation tilegner sig viden, færdigheder og kundskaber. Det vil sige udvikle elevernes kompetence og dannelse. Men folkeskolen har samtidig en helt afgørende betydning for

- udviklingen af det danske demokrati
- formidlingen og udviklingen af kultur og holdninger
- socialiseringen og udvikling af fælles værdier.

Danmarks Lærerforening har i mange sammenhænge været med til at sætte fokus på udviklingen af undervisningen i folkeskolen, og medlemmerne – lærerne, børnehaveklasselærerne og skolelederne – har sikret, at folkeskolen er i konstant udvikling.

Der skal ikke herske tvivl om, at vi fortsat ønsker at udvikle folkeskolen, så den enkelte elev sikres det optimale udbytte af undervisningen. Det er måske ikke overraskende, at vi giver udtryk for, at folkeskolen er Danmarks vigtigste samfundsinstitution.

Men det mener vi faktisk – det var derfor, mange af os valgte at undervise i folkeskolen.

Med denne pjece ønsker vi at sikre, at der sættes fokus på, hvilken rolle folkeskolen fremover skal spille som samfundsinstitution.

Folkeskolen er en væsentlig forudsætning for det danske demokrati

Den fælles folkeskole bygger på vores samfunds demokratiske traditioner og er selv en væsentlig forudsætning for det danske demokrati.

Demokrati vindes ikke én gang for alle. Det skal læres og udvikles i hver generation.

Det danske demokrati indebærer blandt andet

- at alle sikres grundlæggende kundskaber
- at man lærer at tilegne sig viden
- at man kritisk kan vurdere udsagn og informationer
- at der tilstræbes lige muligheder for alle
- at man respekterer andre mennesker og deres holdninger.

På disse felter spiller folkeskolen en stor rolle. Skolen for alle er en forudsætning for, at demokratiet er en realitet i

det danske samfund og ikke blot et spørgsmål om at afgive sin stemme hvert fjerde år.

I folkeskolen oplever eleverne, at de er en del af et forpligtende fællesskab, hvor de ikke blot kan vælge deres medmennesker til og fra. De er nødt til at lære former for adfærd og samvær, så der bliver plads til alle.

Demokratisk samtale forudsætter, at alle tilegner sig fælles viden og grundlæggende kulturteknikker som læsning, skrivning, regning, matematik, IT-færdigheder og sprog. Der er derfor god grund til – også for demokratiets skyld – at vægte disse områder højt. Hvis eleverne får grundlæggende viden og en solid indføring i fagenes systematik og forståelsesrammer, giver det dem et grundlag for at vurdere selv og selv søge ny viden.

Det er vigtigt for elevernes opfattelse af demokrati og for udviklingen af deres evne til at tage kritisk stilling, at de konfronteres med folkeskolens mangfoldighed såvel i gruppen af kammerater som blandt lærerne. De skal møde forskellige holdninger og opøves i aktivt at forholde sig til disse. Lærerne skal være sig selv og tydeligt have såvel deres faglige som deres personlige integritet.

Lærerne har som de professionelle ansvaret for undervisningen, men skal samtidig give plads til eleverne og deres synspunkter. Ved at inddrage eleverne i overvejelserne om emnevalg og arbejdsmetoder opøves eleverne i at tage medansvar og få indflydelse på beslutningerne.

Eleverne har – sammen med deres forældre – et medansvar for, at de får lært noget og udvikler sig som mennesker. Samtidig forberedes de til medbestemmelse og medansvar i samfundet.

Deltagelse i lokalsamfundet er et væsentligt element i det danske demokrati.

Folkeskolen er med til at binde lokalsamfundet sammen. Det er i de lokale samfund, at følelsen af fællesskab forankres. Derfor er den lokale folkeskole også nærdemokratiets skole, hvor den enkelte kommune i dialog med forældre og medarbejdere skal konkretisere sine mål og gøre vejene til dem synlige.

Det er et fælles ansvar at sikre, at folkeskolen lever op til den vigtige rolle i forhold til udviklingen af demokratiet i det danske samfund.

- Folketinget skal sikre, at den demokratiske dimension fortsat er en vigtig del af folkeskolens opgave
- Kommunerne skal sørge for, at folkeskolens ressourcer og bygninger lever op til de stigende krav
- Forældrene skal som borgere tænke det demokratiske aspekt med, når de vælger skole til deres børn
- Eleverne skal deltage aktivt i undervisningen
- Lærerne skal enkeltvis og i fællesskab påtage sig det konkrete ansvar for undervisningens indhold og form.

Folkeskolen – den vigtigste kulturformidler

Det danske samfund har opbygget en lang række vigtige kulturinstitutioner, men folkeskolen er det eneste sted, hvor et bredt udsnit af befolkningen vil møde en målrettet kulturformidling.

Kulturen er grundlag for dannelsen af den enkeltes personlighed, og uden en national, selvstændig kultur har vi intet selvstændigt samfund. Omvendt kan intet samfund være sig selv nok.

Det er en væsentlig opgave for
folkeskolen at give vores fælles
historie og kulturarv videre

Med et blik på tv-stationernes programflader kan man hurtigt konstatere, at dette indflydelsesrige medie i ekstrem grad domineres af amerikansk præget metervarekultur – dansk kultur står over for store udfordringer.

Internationaliseringen øger behovet for et solidt kulturelt fundament. Det har betydning i forhold til at kunne agere internationalt og for at kunne forstå de fremmede kulturer, der bliver en stadig større del af vores hverdag.

Det er en væsentlig opgave for folkeskolen at give vores fælles historie og kulturarv videre. Børnene har brug for en fælles referenceramme – en mulighed for at sige vi. Det er samtidig forudsætningen for, at de kan udvikle åbenhed for det umiddelbart fremmedartede.

Kultur handler ikke blot om at se bagud. Det handler lige så meget om at pege fremad og forberede eleverne på at bidrage selv. Kun gennem kulturelle udfordringer som fortælling, musik, billeddannelse og drama kan børnenes fulde potentialer blive realiseret.

Folkeskolen skal give alle lyst til at udfolde sig kulturelt. Det skal ske såvel gennem elevernes egne kreative udfoldelser i undervisningen som gennem mødet med den etablerede kultur for eksempel i form af teater, museumsbesøg, musikoplevelser og inddragelse af gæstelærere.

Sproget har en særlig rolle i forhold til den fælles kultur. Også her har folkeskolen en hovedrolle. Det er nødvendigt, at der kommer større fokus på sprogets formidling såvel i folkeskolen som i læreruddannelsen.

Vi må i dybden med diskussionen om, hvordan folkeskolen opfylder sin rolle som formidler af kultur, samtidig med at vi respekterer og positivt bruger den kulturelle mangfoldighed, der vil præge det danske samfund fremover. Smukke

og inspirerende omgivelser og kunst i skolen er med til at skabe et godt undervisningsmiljø. Men et stimulerende læringsmiljø gør det ikke alene. Det er nødvendigt, at engagerede og kompetente lærere påtager sig ansvaret for formidlingen.

Respekt for andre kulturer betyder ikke, at alt er lige gyldigt. Ligestilling mellem kønnene og respekt for hinanden er eksempler på grundlæggende værdier i det danske samfund, som alle må anerkende. Det forpligtende fællesskab for alle i folkeskolen og i den enkelte klasse er en forudsætning for, at vi kan opbygge et kulturelt fællesskab på tværs af de kulturelle forskelle.

Dansk kultur er ikke statisk, men er under konstant udvikling. Kulturel mangfoldighed er et vigtigt bidrag til udviklingen af kulturen – også i skolen. Nu har vi på den enkelte skole mulighed for at møde ny musik, nye lege, ny kunst, ny mad og så videre.

Uden en fælles folkeskole vil det kulturelle fællesskab, der er en vigtig forudsætning for at kunne tale om et dansk samfund, forsvinde.

- Folketinget må beskrive folkeskolens kulturformidlende rolle. Det kan ikke blot overlades til den enkelte kommune
- Den konkrete kulturformidling på skolerne forudsætter, at engagerede og kompetente lærere påtager sig ansvaret for formidlingen
- Stat og kommuner må påtage sig ansvaret for løsningen af de problemer, der så åbenlyst følger med integrationen af de mange nye borgere med en anden kulturel baggrund end den danske.

Skolen for alle

Eleverne opnår værdifulde sociale kompetencer ved at være en del af folkeskolens forpligtende fællesskab.

Det er afgørende for de holdninger og den sociale forståelse – den opdragelse – som folkeskolen bidrager til at give eleverne. I kraft af dette fællesskab er folkeskolen med til at holde samfundet sammen.

I skolens fællesskaber lærer eleverne, at de skal tage hensyn til andre. Eleven er i centrum i den danske folkeskole, men den enkelte er ikke noget uden fællesskabet. Forsvinder fællesskabet, forsvinder friheden og mulighederne for vækst for den enkelte også. Folkeskolen giver som »skolen for alle« mulighed for at sikre, at denne nødvendige forståelse for andre sker på tværs af sociale og kulturelle skel.

I den forbindelse er klassen en grundpille i folkeskolen. Klassen er det bærende organisatoriske udgangspunkt for undervisningen. Klassen og klasselæreren er også afgørende for et velfungerende forældresamarbejde. Undervisningen organiseres tillige på andre måder end som klasseundervisning og tilrettelægges i perioder på tværs af årgange og klasser for at sikre eleverne optimale faglige og personlige udfordringer. Eleverne opnår imidlertid værdifulde sociale kompetencer ved at være en del af det faste forpligtende og overskuelige fællesskab, som klassen udgør. Et fællesskab, som eleverne ikke blot kan vælge fra, fordi det er det nemmeste i situationen.

Udviklingen af folkeskolen til en skole uden fast niveaudeling skal ses i samme lys. Erfaringerne viser, at den enkelte elevs potentialer kan udvikles bedre i enhedsskolen end i den niveaudelte skole. Men skal skolen for alvor tilgodesee alle, kræver det, at skolerne bygges om, så det fysisk er muligt at variere størrelsen på elevgrupperne. I mange kommuner har skolerne desværre oplevet, at de ressourcer, der

tidligere blev udløst ved niveaudeling, efterhånden er sparet væk, hvilket gør det uhyre vanskeligt for alvor at differentiere undervisningen.

Det er jævnlige til debat, om børnene er forældrenes eller skolens, og om skolen har en opdragende funktion. Børnene er deres egne, men så sandelig også både forældrenes og samfundets. Skolen er væsentlig for børnenes socialisering og opdragelse, men skolens arbejde skal naturligvis ikke erstatte forældrenes indsats og ansvar. En tæt dialog om det fælles ansvar for børnenes opdragelse og uddannelse er nødvendig.

Når mange af samfundets traditionelle fællesskaber i disse år går i opløsning, er det ekstra vigtigt, at eleverne tilegner sig de sociale kompetencer i skolen.

- Kun en bred opbakning til folkeskolen kan sikre, at det danske samfund kan give vigtige sociale kompetencer videre til alle i den næste generation
- Skolen for alle forudsætter, at skolen er 100 procent offentligt finansieret.

Eleven er i centrum i den danske folkeskole, men den enkelte er ikke noget uden fællesskabet

Et fælles værdigrundlag er ikke i modstrid med ønsket om mangfoldighed og respekten for andre

Fælles værdier og mangfoldighed

Viden og kunnen er intet i sig selv. Uden et solidt værdigrundlag kan man ikke orientere sig og bruge sine kundskaber og færdigheder. Det er folkeskolens opgave at hjælpe de unge med at finde mening og orientere sig i samfundet og danne sig normer og holdninger.

Folkeskolen formidler værdier, der er fælles og grundlæggende for det danske samfund.

Folkeskolens værdigrundlag afgøres ikke på den enkelte skole eller i den enkelte kommune. Det er et anliggende for hele det danske samfund og dermed det danske folketings.

Værdigrundlaget afgøres derfor ikke lokalt, men det skal konkretiseres og »oversættes« der.

I de foregående afsnit er flere elementer af folkeskolens værdigrundlag fremhævet: Ligestilling mellem kønnene, kulturel og social forståelse og aktiv deltagelse i de demokratiske beslutningsprocesser.

Et fælles værdigrundlag er ikke i modstrid med ønsket om mangfoldighed og respekten for andre – disse elementer er tværtimod en del af det fælles værdigrundlag.

I realiteten er folkeskolen den mest frie skole, netop fordi den er for alle, og fordi alle kan få indflydelse på skolens og klassens værdisæt og retning.

Det fælles værdigrundlag går på tværs af politiske, kulturelle og etniske skel. Derfor har det så stor betydning, at eleverne i folkeskolen møder forskellige voksne. Læreren skal vise sin personlighed og bruge sin metodefrihed professionelt i undervisningen. Kun på den måde sikres det, at folkeskolen kommer til at præsentere den mangfoldighed, der er et afgørende element for elevernes dannelse.

Grundfæstede værdier kan være med til at dæmpe den utryghed, mange oplever i forhold til forandringerne i samfundet. Dialog om værdier og bevidsthed om, at kultur er historisk betinget og foranderlig, kan sætte den enkeltes eget liv i perspektiv og være med til at grundlægge etik og moral.

- Folkeskolen skal bidrage til udviklingen af elevernes menneskelige, sociale og politiske dannelse, så de får forudsætninger for aktivt at præge såvel deres eget liv som samfundet
- Det er et væsentligt element i det fælles værdigrundlag, at vi mennesker har ansvar for mere end os selv.

Folkeskolen skal være rummelig
og alsidig. Ikke ved at tolerere alt,
men ved at tilbyde kvalificeret
undervisning for alle

Kundskaber og dannelse – folkeskolens opgave

Med denne pjece ønsker vi som nævnt i indledningen at sætte fokus på folkeskolens væsentlige samfundsmæssige opgaver. Det er imidlertid vigtigt at understrege, at opgaven i forhold til den enkelte elev og samfundet ikke er i modsætning til hinanden – tværtimod.

Folkeskolens fællesskab er centralt for elevens demokratiske og kulturelle dannelse og samtidig af stor betydning for indlæringen. Det er i det sociale fællesskab, at eleverne lærer. Det er igennem dialogen, at information bliver til indsigt og viden, og det er her, eleverne lærer af hinanden.

Folkeskolen skal være rummelig og alsidig. Ikke ved at tolerere alt, men ved at tilbyde kvalificeret undervisning for alle. Med skærpede krav til at kunne lære – og have lyst til at lære – hele livet bliver det endnu vigtigere at benytte alle børnenes forskellige evner og indfaldsveje. Både for drengenes og pigernes skyld skal der sættes øget fokus på børnenes kropslige, praktiske og manuelle indgange til emnerne.

Det betyder ikke, at viden og forståelse skal prioriteres ned. Det handler om at finde forskellige måder at opnå indsigt på. Alle har brug for teorier og viden for at kunne overskue og forholde sig kritisk til en verden, der bliver mere og mere uoverskuelig. Ellers giver man op og overlader roret til andre.

Folkeskolen er derfor ikke bare nødvendig for at kitte samfundet sammen. Fællesskabets skole giver også de bedste muligheder for at opnå kompetence og dannelse, der rækker ud over tilpasning til det bestående. Ambitionen er, at eleverne ikke bare skal gøre, hvad der bliver sagt, men at de også bliver i stand til selv at sige, hvad der skal gøres – og handle i fællesskab med andre.

- Fællesskabet er centralt for elevernes dannelse og indlæring
- Det er gennem dialogen, at information bliver til viden og indsigt.

Danmarks Lærerforening opfordrer hermed til at bakke aktivt op om folkeskolen som fællesskabets skole. Politikerne i Folketinget vedtager de overordnede mål og rammer for samfundets skole for alle, folkeskolen. Lokalpolitikernes, lærernes, elevernes og deres forældres engagement i gennemførelsen er imidlertid afgørende for skolens dynamik.

Kommunerne må i langt højere grad interessere sig for indholdet i skolerne for at sikre den kommunale udmøntning af ambitionerne i folkeskoleloven.

Politisk ansvar kræver ikke kun viljen til at lede. Det kræver også lydhørhed og adgang til reel faglig indsigt. Politikernes dialog med folkeskolens brugere og de ansatte skal sikres og systematiseres. De ansatte må – præcis som det gælder for eleverne og deres forældre – sikres indflydelse på deres arbejde.

Det er nødvendigt, at der bliver en klarere fordeling af ansvaret mellem stat og kommuner, og nødvendigt, at kommunerne øger deres indsats.

Folketinget må fortsat sikre, at målsætningen for folkeskolen er klar, og sikre, at kommunerne påtager sig ansvaret for at drive og udvikle den enkelte skole, så vi fortsat kan tale om en national folkeskole.

- Det danske samfund skal satse på folkeskolen for den enkeltes skyld og for fællesskabets skyld.

Det er i det sociale fællesskab, at eleverne lærer. Det er igennem dialogen, at information bliver til indsigt og viden, og det er her, eleverne lærer af hinanden

Udgivet af Danmarks Lærerforening
Foto: Kirstine Theilgaard
Tryk: Aarhus Stiftsbogtrykkerie
Layout: Tine Permild

Folkeskolens udvikling er vi alle med til at afgøre. Det kræver, at vi træffer nogle valg. Folkeskolens fremtid må ikke afgøres af tilfældigheder, fordi vi lader stå til og undlader at tage de nødvendige diskussioner

Danmarks Lærerforening 2000